

De zaak Reinaerd Vos

Willem

De zaak Reinaerd Vos

Vertaling: Harrie Geelen

Bron: <https://www.indekripscheer.com/willem-de-zaak-reinaerd-vos-door-harrie-geelen/> (Publiek domein)

Harrie Geelen (1939-2025), die eerder al de *Metamorphoses* en de *Heroides* van Ovidius vertaalde, heeft zich nu gewaagd aan een hertaling van *Van den vos Reynaerde*, gebaseerd op de recente editie van dat werk door Ingrid Biesheuvel en Frits van Oostrom. Hij illustreerde zijn vertaling met eigen tekeningen en dat alleen zorgt er al voor, dat dit een heel bijzondere uitgave is. Hij koos ook voor een nieuwe titel, *De zaak Reinaerd Vos*, en daarmee verwijst hij naar de inkleding van het verhaal in de vorm van een rechtszaak, zoals wordt toegelicht in de inleiding van Jan de Putter, die zichzelf voorstelt als ‘historicus en Reinaerdliefhebber’. Waarom de onverbogen vorm van ‘Reinaerd’ hier overal met een -d wordt gespeld, is me een raadsel. In de oorspronkelijke tekst staat die naam overal met een -t en alle medioneerlandici spreken over de *Reynaert*. (Alleen Tom Lanoye heeft het over *ReinAard*, maar met die titel wil hij aangeven, dat hij in zijn bewerking de ‘ware aard’ van Reynaert wil blootleggen. Zie mijn bespreking van deze bewerking op [Neerlandistiek](#).)

De inleiding van Jan de Putter, die [hier](#) te lezen is, focust op de historische context van de jurisdictie in de middeleeuwen: enerzijds de verschillen tussen de middeleeuwse rechtsgang en het huidige strafproces en anderzijds de verschillen tussen de gebruikelijke rechtsgang en het onverwachte rechtsverloop in de *Reynaert*. De meeste filologen besteden daar (te) weinig aandacht aan en dat maakt de invalshoek van De Putter heel boeiend. Hij toont ook overtuigend aan dat onze visie op de hoofdfiguur mede afhankelijk is van de overeenkomsten en verschillen van het werk met wat in de dertiende eeuw in de rechtspraktijk gebruikelijk was. Is Reynaert nu een schelm, die aantoonst dat de macht corrupt is, of een schurk, die zijn gerechte straf ontloopt? Die vraag houdt ons nog altijd bezig en daarom mogen we deze inleiding beschouwen als een waardevolle bijdrage tot deze discussie.

Over de hertaling van Harrie Geelen zegt De Putter niet veel. Hij spreekt vooral zijn waardering uit en vestigt er de aandacht op dat Geelen de tekst van de editie Biesheuvel en Van Oostrom ‘regel voor regel volgt’ (p. 16). Toen ik dat las, dacht ik: mocht hem dat inderdaad helemaal gelukt zijn, met paarsgewijs rijmende verzen en met behoud van de dubbele bodems van Willem, dan zal ik tijdens de lectuur vaak mijn hoed moeten afnemen! Ik ben dus met grote verwachtingen aan de lectuur begonnen en ik moet bekennen dat ik af en toe mijn hoed heb opgelicht. Harrie Geelen vertaalt levendig, volgt de oorspronkelijke tekst op de voet en doorspekt zijn tekst met populaire woorden en uitdrukkingen uit de hedendaagse spreektaal (bv. ‘hatsee’, ‘mats me even’, ‘klitsklatsklanders’, ‘maat houwe’, ‘suizebollen’, ‘mies zijn’, ‘achterlijke

boerenlul', 'wie aan mij komp, komp aan u', poet', 'vozen' enz.). Ik citeer het begin van het verhaal:

'Willem die Madock herschiep
 en daar nachten niet van sliep
 vond het toen zo onaanvaardbaar
 dat men over *le Renard* maar
 amper iets in 't Diets mocht lezen
 (Arnout was geen hulp in deze)
 dat hij de doopceel zelf ging lichten
 en wat men over Vos berichtte
 naar Diets, dus geen woord Frans, omwerkte.
 Heregod. Wens Willem sterkte.

Een ding moet mij van het hart:
 ik bid en smeeke nog vóór ik start
 kleinsteds volk en kletsmajoren,
 als zij iets onbehoorlijks horen,
 als iets *niet aan hen is besteed*,
 (geen iets zinnigs te zeggen weet),
 dat zij dan niet zelf gaan schaven.

Zij lijken té vaak op de raaf en
 krassen maar en krassen maar
 en verzen smaken nergens naar.' (p. 17)

Aanvankelijk denk je dat het vers jambisch is, maar na een paar regels klopt het metrum niet meer. Vanaf regel drie loopt het ook mis met de klemtoon in het rijm ('onaanvaardbaar/maar') en de negende regel is veel te lang. 'Iemands doopceel lichten' klinkt goed in dit verband, maar in het Middelnederlands staat er 'dat hi die vijte dede soucken' en 'vijte' (vita) betekent eigenlijk 'heiligenleven'. Dat ironische knipoogje zijn we nu wel kwijt. En zo zijn er nog een paar andere plaatsen, waar de woordkeuze anders is dan het origineel, waardoor de dubbelzinnigheid verdwijnt.

Het vertelplezier spat inderdaad (zoals Jan de Putter schrijft) af van deze hertaling, maar af en toe is tijdens mijn lectuur mijn hoed toch op mijn hoofd blijven staan, vooral als ik ervoer dat de hertaler wegens de rijmdwang zijn

formuleringen in allerlei bochten moest wringen. Die rijmdwang zorgt er soms ook voor, dat er helemaal geen sprake is van een echt rijm. We krijgen dan een onecht rijm of een visueel rijm, zoals bijvoorbeeld in

‘Ik heb het beste met u voor en
Laat mijn eerste regels horen.’ (p. 18)

‘Cantecleer liep - niet te stoppen -
Hevig klapwiekend voorop en’ (p. 34)

‘(Een brief) een waaraan, meneer *koning*,
Echt uw eigen zegel hing. (p. 36)

In het laatste voorbeeld probeert de hertaler het rijm te redden door de ‘-ning’ van *koning* te cursiveren. Maar zo werkt dat niet natuurlijk.

Maar ik wil geen spijkers op laag water zoeken, want er valt van veel te genieten in deze sprankelende hertaling en niet het minst ook van de schitterende tekeningen, die perfect harmoniëren met de tekst. Jammer genoeg kan ik dáár niet uit citeren! Die tekeningen geven soms de indruk nogal schetsmatig te zijn, maar bij nader toezien zijn ze uiterst expressief en geraffineerd. Een enkele keer hebben we de tekening zelfs nodig om de tekst te begrijpen:

‘Ook op ’t ijs nam ik hem beet
‘k leerde ‘m vissen. *In* het wak
vroor iets vast maar wat er stak
uit het ijs kreeg rake klappen.’ (p. 92)

Wat er in het ijs stak, wordt niet genoemd, maar uit de tekening blijkt duidelijk dat het om de staart van de wolf ging. (Let en passant ook op de tegenstelling tussen ‘in’ en ‘uit’, die beklemtoond wordt door de cursivering van die twee woorden.)

Hertalen is tot op zekere hoogte herinterpreteren en het spreekt vanzelf dat ik het niet met alle interpretaties van Harrie Geelen eens ben. Maar het zou me te ver voeren om alle plaatsen te noemen, waar dat het geval is. Zoals Jan de Putter schrijft in zijn inleiding, kunnen we het verhaal niet alleen lezen als een

satire, maar ook als een waarschuwing: ‘De Reinaerd werd aangekondigd als een verhaal waaruit men kon leren hoe zich te wapenen tegen de list en de lagen van de wereld, en zelfs als een verhaal over de verdorvenheid van de wereld. Iedereen leest het verhaal op zijn eigen manier, afhankelijk van of het gelezen wordt ter lering of ter vermaak.’ (p. 16) Zowel voor de eerste als voor de tweede interpretatie geeft de hertaling van Harrie Geelen volop de gelegenheid.

Zoals gezegd gebruikt Geelen de editie van Biesheuvel en Van Oostrom als basis voor zijn hertaling, maar zijn versregels komen niet altijd overeen met die van de oorspronkelijke tekst. Hier en daar slaat hij wat over en een enkele keer voegt hij wat toe, soms komt er een grapje bij en soms gaat er een knipoogje verloren. Maar dat neemt niet weg dat we er volop van genoten hebben.

Helaas kunnen we Harrie Geelen zijn hertaling niet meer horen voorlezen, want hij overleed kort na het voltooien van zijn werk. Maar hopelijk zijn er veel leraren in het voortgezet onderwijs, die met hetzelfde vertelplezier af en toe fragmenten van deze hertaling in de klas willen vertolken. En voor de lezer zijn er natuurlijk ook nog de zestig, soms paginagrote zwart-wittekeningen van Geelen zelf, waar het tekenplezier evenzeer van af spat. De tekening op de voorpagina geeft ons daarvan alvast een voorsmaakje.

Referenties

Biesheuvel, I. & F. van Oostrom, ‘Nieuwe editie van de Middelnederlandse tekst naar alle bekende bronnen’. In: F. van Oostrom, *De Reynaert. Leven met een middeleeuws meesterwerk*. Amsterdam: Prometheus, 2023.

Putter, J. de, ‘“Wees wijs, denk na, denk breed, denk groot”. Het allerlaatste boek van Harrie Geelen (1939-2025)’. In: [Neerlandistiek](#), 4 september 2025.

Willem (die Madocke makede), *Van den vos Reynaerde. De zaak Reinaerd Vos*. Vertaling Harrie Geelen. Haarlem: In de Knipscheer, 2025.

Jan Uyttendaele